



Martin Löhnig, Mohr Siebeck Verlag (red.), *Kulturkampf um die Ehe. Reform des europäischen Eherechts nach dem Großen Krieg*, Tübingen 2021, ss. 522

ks. prof. dr hab. Ginter Dzierżon
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW
ORCID 0000-0002-5116-959X
e-mail: g.dzierzon@uksw.edu.pl

Nakładem niemieckiego Wydawnictwa *Mohr Siebeck Verlag* ukazała się godna uwagi pozycja *Kulturkampf um die Ehe. Reform des europäischen Eherechts nach dem Großen Krieg*, pod redakcją Martin Löhniga, w skład której weszło aż 17 opracowań autorów z różnych ośrodków naukowych. Poświęcona jest ewolucji wizji instytucji małżeństwa w wielu krajach europejskich w okresie międzywojnia.

Pracownica Instytutu Badań nad Monarchią Habsburską oraz Bałkanami dr Ulrike Harmat w opracowaniu *Ein schwieriges Erbe: Der Konflikt um das Eherecht in Österreich nach 1918* zaprezentowała sytuację występującą w Austrii. W opracowaniu *Eherecht in Ungarn (1918–1945)*, napisanym przez Kierownik Grupy Badawczej nad Studiami Komparatystycznymi Historii Prawa Dezsö-Márkus z Pécsu, prof. dr Eszter Cs. Herger skupiła uwagę na procesach, które miały miejsce na Węgrzech.

Aż trzy artykuły: *Das Eherecht und seine Veränderungen in der Tschechoslowakei zwischen den Weltkriegen*, autorstwa Jan Kuklíka – Kierownika Katedry Historii Prawa Uniwersytetu Karola w Pradze oraz jego współpracownicy Petry Skřejpkovej, *The form of marriage in Czechoslovakia after the First World War* – autorstwa prof. Pavla Saláka jr. i jego asystentki Luci Mrázkovéj z Wydziału Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu w Brnie oraz *Dissolution of Marriage and Its Legal Consequences in Slovakia during the Existence of Interwar*

Czechoslovakia (1918–1938) – autorstwa doc. Miriam Laclavikovej i dr Ingrid Lanczowej z Uniwersytetu w Trnawie, poświęcono ewolucji prawa małżeńskiego w Czechosłowacji.

W kolejnych dwóch opracowaniach: *Polish matrimonial law 1918–1939: Regulations, attempts to unify and codify*, napisanego przez Kierownika Zakładu Historii Prawa z Uniwersytetu w Białymstoku – prof. ucz. dr hab. Piotra Fiedorczyka oraz *Im Osten nichts Neues? Ausgewählte Aspekte der Anwendung deutschen Eherechts in der Zweiten Polnischen Republik*, autorstwa sędziego Sądu Rejonowego w Gnieźnie – Szymona Paciorkowskiego, ukazano trudności związane z kodyfikacją i unifikacją prawa w Polsce.

Obiektem zainteresowania dwóch innych prawników stały się uwarunkowania zaistniałe na Bałkanach oraz w Rumunii. Prof. dr Mi-rela Krešić z Uniwersytetu w Zagrzebiu w artykule *Much Ado about Nothing: Debates on the Type of Marriage in Yugoslavia between the Two World Wars* opisała skomplikowaną sytuację w Jugosławii, wynikającą z faktu, iż nowo powstałe państwo utworzono z wielu narodowości podległych różnym systemom prawnym. Natomiast prof. dr Cristian Alunaru z Uniwersytetu w Aradzie w opracowaniu *Das Eherecht in Rumänien nach dem Großen Krieg* pokazał przemiany oraz ich genezę w rumuńskim porządku prawnym.

Na procesach sekularyzacyjnych w państwach bałtyckich – Łotwie oraz Estonii – skupiono uwagę w artykułach *Das Eherecht der jungen Republik Lettland 1918–1940*, autorstwa dr Philipp Schwartz z Turku oraz *Die Mesalliance des liberalen Eherechts mit dem konservativen Familienrecht in Estlands Recht der Zwischenkriegszeit*, autorstwa Katrin Kiirend-Pruuli, dr Marju Luts-Sootak, dr Hesi Siimets-Gross i Reet Bender z ośrodka w Tartu.

Dr Cordula Scholz Löhnig z Ratyzbony zajęła się uwarunkowaniami politycznymi oraz prawnymi w Republice Weimarskiej (*Ehe-recht und Eherechtsreform in der Weimarer Republik*).

Przedmiotem uwagi dwóch następnych uczonych stała się ewolucja systemowa w angielskim oraz francuskim porządku prawnym. Prof. dr Saskia Lettmaier z ośrodków w Oksfordzie oraz Harvardzie odniosła się do sytuacji w Anglii (*Englisches Eherecht zwischen den*

Weltkriegen), z kolei prof. dr historii prawa z Uniwersytetu w Lionie David Deroussin ukazał genezę stanu prawnego oraz z nim związanych procesów we Francji (*Marriage in France from WW I to WW II*).

Recenzowane dzieło wieńczy dwa artykuły o charakterze syntetyzującym oraz konkludującym. Zjawisko rozwodów oraz cudzołóstwa stało się przedmiotem wywodu prof. dr Attili Barny z Uniwersytetu w Győr (*Strafrechtlicher Schutz der Institutionen der Ehe? – Scheidung und Ehebruch im Europa der Zwischenkriegszeit*). Natomiast redaktor prezentowanej pozycji, Kierownik Katedry Prawa Cywilnego, Niemieckiej oraz Europejskiej Historii Prawa oraz Prawa Kanonicznego z Uniwersytetu w Ratyzbonie prof. dr Martin Löhning, podsumowując zebrany w pozycji materiał syntetycznie odniósł się do procesów i zjawisk występujących w Europie w okresie międzywojnia (*Synthese: Eherecht in Europa nach dem Großen Krieg*). Poza tym Profesor w chronologicznie wcześniejszym opracowaniu ukazał skomplikowaną sytuację zaistniałą w Hiszpanii (*Spanisches Eherecht in der Zwischenkriegszeit: Der Weg von der kanonischen zur säkularen Ehe – und zurück*).

Ustosunkowując się do prezentowanej pozycji na początku pragnę uwydatnić bardzo wysoki poziom merytoryczny wszystkich opracowań. Należy również zaznaczyć, iż pomimo tego, że ich autorami są prawnicy wywodzący się z szerokiego spektrum europejskich ośrodków naukowych, to jednak, poza dwoma ostatnimi artykułami mającymi nieco odmienny charakter, w wywodach uczonych da się zauważyć pewną spójność metodologiczną. Punktem wyjścia ich rozważań stało się nakreślenie szerszego kontekstu historycznego i kulturowego omawianych zagadnień, następnie z reguły przechodzą do ukazania dynamicznych procesów przemian mających miejsce w kulturze prawnej powojennej Europy w zakresie wizji małżeństwa i rodziny, w której preferowano modele zsekularyzowane instytucji małżeństwa, co znalazło wyraz we wprowadzeniu w wielu państwach obligatoryjności zawierania związków cywilnych oraz prawa rozwodowego. Uważam, iż wartością dodaną tego dzieła jest przede wszystkim to, że uczeni nie tylko relacjonują procesy zmian zaszłych w poszczególnych krajach, ale też pokazują wysiłki oraz napięcia

niejednokrotnie wiążące się z bardzo trudnymi i uciążliwymi procesami kodyfikacyjnymi.

Z punktu widzenia recenzenta o proweniencji katolickiej, do pozycji tej muszę jednak odnieść się też krytycznie. Pragnę podkreślić, iż nie ulega wątpliwości, że dla prawnika, jak i historyka, jest ona cennym źródłem wiedzy. Jej czytelnik bowiem uzyskuje dogłębny obraz przemian obyczajowych i prawnych, jakie miały miejsce w Europie po Wielkiej Wojnie, które były generowane wydarzeniami wcześniejszymi, sięgającymi czasów Oświecenia i Wielkiej Rewolucji Francuskiej. Niemniej jednak mam wątpliwość: czy treści przedstawione przez autorów opracowań oraz ich wnioski są obiektywne? Katolikowi czytającemu tę pozycję trudno się oprzeć wrażeniu, iż w opinii uczonych, za to wszystko co działo się w okresie międzywojnia w głównej mierze ponosi winę konserwatywna doktryna katolicka, przejawiająca się w nieprzejednanej postawie zwierzchników Kościoła oraz niektórych europejskich reżimów, broniących wartości małżeństwa nierozrwalnego oraz rodziny. Pragnę podkreślić, iż moje obiekcje wynikają z faktu, iż we wszystkich artykułach apoteozuje się związki cywilne oraz rozwody, odnosząc się do instytucji małżeństwa katolickiego negatywnie, a nawet pejoratywnie. Recenzując tę pozycję jestem świadom tego, iż ukazała się ona wprawdzie w prestiżowym Wydawnictwie, jakim zapewne jest *Mohr Siebeck Verlag*, ono jednak jest znane z tego, że specjalizuje się w propagowaniu doktryny protestanckiej.